

Сергій Шебеліст

ЗМІНА УКРАЇНСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО НАРАТИВУ: ВІД ЕТНОЦЕНТРИЗМУ ДО БАГАТОЕТНІЧНОСТІ

У рамках презентаційного туру, що охопив одинадцять міст від Харкова до Ужгорода, в Полтаву завітав професор Торонтського університету Павло-Роберт Магочій. 4 травня 2012 р. він представив нову книгу “Україна: історія її земель та народів”. Зустріч, що відбулася в обласному краєзнавчому музеї, була організована за сприяння кафедри історії України Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, до якої з відповідною пропозицією звернулися колеги з Канади. Послухати одного з найвідоміших у світі українців того дня завітало чимало науковців, журналістів, краєзнавців, бібліотекарів, митців і студентів, що вельми потішило видавця книжки ужгородця Валерія Падяка, який розраховував побачити в Полтаві щонайбільше тридцять чоловік.

Презентована праця професора Магочія – це україномовна версія англomовного видання “A History of Ukraine: The Land and Its Peoples” (1996, 2010), адресованого зарубіжному читачеві, насамперед із Північної Америки, де українська історія вивчається як цілком нормальна, а не якась “екзотична” дисципліна за вибором. Хоч це дослідження написане іноземцем для іноземців, воно напевне зацікавить й українську аудиторію – можливо, не так самим фактажем, як способом подачі, здавалося б, загальновідомої інформації. Подібним відкриттям на початку 1990-х рр. була “Історія України” канад-

ського професора з Йоркського університету Ореста Субтельного, що стала настільною книгою для українських викладачів і студен-

тів, а її наклади сягнули близько мільйона примірників. Головна особливість майже 800-сторінкової книги Павла-Роберта Магочія полягає в тому, що це, на його думку, перша історія саме України, а не українців, як до цього писали, зокрема той же Субтельний і доктор Сергій Єкельчик з Університету Вікторії, автор дослідження “Ukraine: Birth of a Modern Nation” (2007). “Таке твердження може справді здатися дивним – або, можливо, претензійним, – зауважив Магочій. – Дозвольте мені пояснити контекст. Дотепер, по суті, всі існуючі історії України мали помилку в назві, оскільки вони

насправді є історіями українського народу – цілком виправданого суб’єкта історії, можу я додати, – але не історіями території, яку охоплює сучасна держава Україна”.

Із думкою про необхідність заміни старої схеми історіописання на більш сучасну й толерантну модель погодився і професор ПНПУ імені В. Г. Короленка Юрій Волошин, який модерував презентацію. У коментарі він зазначив, що національна парадигма має суттєві обмеження, адже акцентує увагу передовсім на етнічних українцях і державотворчих процесах за їхньої участі й ніби “не помічає” інших народів, котрі проживають на території України, або ж згадує про них побіжно, та й то не завжди позитивно. Таким

чином, із наукового осмислення на тривалий час “випадають” цілі регіони, як, наприклад, Закарпаття чи Кримське ханство, які згодом з’являються на карті України. Саме тому, вважає професор Волошин, настав час змінити етноцентричну “схему Грушевського” і показати, що історія України є значною багатшою в етнічному, мовному, культурному й конфесійному вимірах. Він нагадав, що кілька років тому група українських науковців на чолі з професором Національного університету “Києво-Могилянська академія” Наталією Яковенко намагалася запровадити відповідні інновації в систему історичної освіти, але розроблену й обговорену фахівцями концепцію після 2010 р. відклали в шухляду до кращих часів. Відтак багатоетнічну історію України та її існування під владою різних імперій досліджують переважно зарубіжні вчені, наприклад, професори Зенон Когут із Канадського інституту українських студій Університету провінції Альберта (“Російський централізм і українська автономія, 1760–1830”, 1996) й Андреас Каппелер з Інституту історії Східної Європи Віденського університету (“Росія як поліетнічна імперія. Виникнення. Історія. Розпад”, 2005).

Утім, як зауважили під час змістовної дискусії учасники презентації, мультикультурний (або за іншою версією, транснаціональний) підхід має певні недоліки, адже він начебто нівелює провідну позицію все ще не достатньо утвердженої титульної нації та ледь не урівнює її з усіма меншинами. Проте Магочій, як і його колега з Гарвардського уні-

верситету професор Роман Шпорлюк, який нині готує “космополітичну” книжку “The Making of Modern Ukraine: An Inter-National History”, жодної проблеми в цьому не бачить. “Усі громадяни України – це українці російського, польського, єврейського походження чи етнічні українці. Потрібно знати всіх. У чому небезпека знати українцям кримських татар чи євреїв? Питання тільки в тому, як це презентувати”, – переконаний канадський учений, який після завершення презентації ще близько півгодини підписував усім охочим свою нову книгу. Завдяки щедрій підтримці діаспорних меценатів – українській родині

Темертеїв і єврею Алексові Ровту – солідну й добре видану працю можна було придбати всього за 50 гривень, а крім того, отримати

в подарунок невелику брошуру “Науковець, історик і громадський діяч: внесок Павла-Роберта Магочія в наше розуміння України та Центральної Європи” (2012), куди ввійшли матеріали симпозіуму за участю професорів Григорія Грабовича, Тараса Кузя, Сергія Плохія, Олександра Мотиля і Домініка Ареля.